

2. Вербець В.В. Соціально-педагогічний моніторинг у вузі: методологія, методика, організація: Монографія / В.В.Вербець – Рівне: Вид-во РДГУ, 2002. – 309 с.
3. Ефименко Е. А. Студенческий возраст как наиболее сензитивный период формирования духовных ценностей будущей профессиональной деятельности / Е.А. Ефименко // Известия РГПУ им. А.И. Герцена. 2008. №88. URL: <http://cyberleninka.ru/article/n/studencheskiy-vozrast-kak-naibolee-senzitivnyy-period-formirovaniya-duhovnyh-tsennoy-buduschey-professionalnoy-deyatelnosti> (дата обращения: 09.01.2014).
4. Сухомлинська О.В. Духовно-моральне виховання дітей та молоді в координатах педагогічної науки і практики: (виступ на Загальних зборах АПН України 07.12.05) [Електронний ресурс] / О.В. Сухомлинська // <http://www.apsu.org.ua/index2.html> (дата звернення: 09.01.2014).
5. Щуркова, Н. Е.. Практикум по педагогической технологии / Н. Е. Щуркова; Педагогическое общество России. – М.: Наука, 1998. – 249 с.
6. Ярошенко А.О. Соціоморальне виховання та зміна ціннісних орієнтацій курсантів при вивченні соціально-гуманітарних дисциплін / А.О.Ярошенко // Нове в навчальному процесі. – К.: Київський інститут військово-повітряних сил. – 1999. – С.27-35.

Лаппо В.В.

ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ УСЛОВИЯ СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ ДУХОВНО-ЦЕННОСТНОЙ СФЕРЫ ЛИЧНОСТИ СТУДЕНТА

Статья посвящена проблеме воспитания духовных ценностей в условиях высшей школы. Определено содержание ведущих этапов педагогического процесса, способствующих утверждению системы духовных ценностей личности. Раскрыты педагогические условия повышения эффективности процесса воспитания в образовательной среде вузов.

Ключевые слова: духовность, духовные ценности, студенческая молодежь, высшая школа, процесс воспитания.

Lappo V.V.

PEDAGOGICAL CONDITIONS OF PERFECTION OF SPIRITUALLY-VALUABLE SPHERE OF THE PERSON STUDENT

The article deals with the spiritual values education in terms of high school. The content of the leading stages of the educational process that promote spiritual values of the individual. The idea that spiritual self-improvement of high school teachers significantly impacts on educational process effectiveness increasing in the educational center of higher educational institution has been substantiated.

Key words: spirituality, spiritual values, students, high school, educational process.

УДК 378.147:373.30

Молчанова В.В.

ПРАКТИКА ЗАСТОСУВАННЯ ТЕХНОЛОГІЇ ФОРМУВАННЯ ПРОЕКТУВАЛЬНИХ УМІНЬ У МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Стаття присвячена аналізу технології формування проєктувальних умінь майбутніх учителів, охарактеризовано мотиваційно-пізнавальний етап обраної технології, подані рекомендації щодо застосування даної технології під час вивчення курсів "Образотворче мистецтво" та "Методика викладання образотворчого мистецтва в початковій школі".

Ключові слова: технологія, освітня технологія, педагогічна технологія, педагогічне проєктування, проєктувальні уміння, проєктувальна діяльність студентів, майбутні вчителі початкової школи.

Нові соціально-економічні умови розвитку сучасного суспільства висувують системі освіти підвищені вимоги щодо формування й розвитку трудової, професійної та загальної

культури молоді. У зв'язку з цим виникає необхідність у підготовці педагогів "нового покоління" – суб'єктів професійної діяльності, здатних здійснювати інноваційну діяльність у напрямі творення необхідних дидактичних умов становлення учнів як суб'єктів. Тому особливу актуальність має готовність вчителя до педагогічного проектування, яке є одним із способів реалізації інноваційної професійної діяльності. На думку Л.С.Подимової і В.А.Сластьоніна [5], пріоритетні інноваційні напрями в педагогіці пов'язані з реалізацією гуманістичного, особистісно-орієнтованого, проблемного підходів у навчанні, з побудовою навчально-виховного процесу на основі суб'єкт-суб'єктних відносин між учнями і педагогом. Однак система навчання майбутнього вчителя у ВНЗ не відповідає вимогам, що пред'являються до інноваційної діяльності.

Різні аспекти проблеми педагогічного проектування знайшли висвітлення у працях Н.Алексеева, В.Безрукової, В.Беспалька, В.Гінецинського, А.Лігоцького, Є.Заїр-Бек, В.Монахова, Н.Суртаєвої, Ю.Чернової, В.Юсупова, а також вчених далекого зарубіжжя – Дж.К.Джонса, Я.Дітриха, Д.Діксона, П.Хілла. У контексті дослідження особливий інтерес становлять вітчизняні дисертаційні роботи останніх років (О.Коберник, І.Коновальчук, Є.Литвиновський, О.Безпалько), в яких вивчаються питання проектування виховного процесу. Особлива роль у розвитку педагогічної освіти належить цілеспрямованому створенню технологій навчання студентів проектуванню педагогічних об'єктів і процесів, від яких залежить модернізація освіти (М.Іванова, Г.Сизоненко, В.Штейнберг). Разом з тим зазначені дослідження не вичерпують усіх питань професійно-педагогічної підготовки студентів педагогічних вищих навчальних закладів, а головне – не визначають шляхів перспективного розвитку вітчизняної педагогічної освіти. Для сучасної педагогічної практики характерним є те, що процес підготовки вчителя повною мірою не сприяє формуванню у студента системного бачення педагогічної дійсності, прогностичного мислення.

Через те що ступінь розробки проблеми розвитку проектувальних умінь у студентів – майбутніх учителів початкової школи є недостатньою і майже недослідженою. Необхідно проаналізувати та удосконалити педагогічну технологію формування проектувальних умінь майбутніх учителів початкової школи.

Метою статті є аналіз сутності педагогічної технології формування проектувальних умінь майбутніх учителів початкової школи; характеристика мотиваційно-пізнавального етапу вищезазначеної педагогічної технології.

На сьогоднішній день прослідковується овертехнологізація освітнього простору, тому вважаємо доцільним пояснити передусім наше розуміння поняття "педагогічна технологія", та визначити її функціональну базу у системі загальнопедагогічного дискурсу.

Поняття "технологія" зустрічається у педагогічній літературі досить часто. Воно увійшло до повсякденного вжитку разом із впровадженням комп'ютерної техніки в систему освіти. Технологією зазвичай називають процес переробки вихідного матеріалу з метою здобуття "на виході" продукту із заздалегідь заданими властивостями. В енциклопедичному словнику знаходимо таке визначення: технологія – це сукупність методів обробки, виготовлення, зміни стану, властивостей, форми сировини, матеріалу або напівфабрикату, що здійснюються в процесі виробництва продукції [2, с. 113].

Ми переконані, що технологія, з точки зору педагогіки, – це послідовність методів та процесів, які призводять до опанування індивідом певного вміння чи навички. Технологія – це конкретний спосіб здійснення навчання на основі застосування певного засобу, тобто як і за допомогою чого. Технологія чітко визначає мету, окреслює набір засобів чи характеризує основний засіб здійснення навчання та визначає послідовні етапи. Технологія має бути легко відтворюваною, алгоритмізованою, простою у застосуванні. У сучасній педагогічній теорії визначають педагогічні, освітні, навчальні, виховні технології [2, с. 113].

Розглянемо детальніше поняття "освітня технологія". Існує дуже багато визначень цього артефакту, але найбільш вдалими, на наш погляд, є наступне: "освітня технологія – це система засобів, форм та методів організації навчальної взаємодії, що забезпечують

ефективний моніторинг та реалізацію навчального процесу на основі комплексу цілей і певним чином побудованих інформаційних моделей змісту освіти" [6].

Проаналізуємо термін "педагогічна технологія". За визначенням, що подане в енциклопедії, – це сукупність форм, методів, засобів та прийомів навчання та виховних засобів, які системно використовуються у навчальному процесі, на основі задекларованих психолого-педагогічних установок [4]. Процес розробки конкретної педагогічної технології є процесом педагогічного проектування (вибір змісту навчання, передбаченого навчальним планом і навчальними програмами; пріоритетних цілей, на які повинен бути мотивований викладач. Технологія орієнтована на сукупність цілей або на одну пріоритетну мету. Розробка конкретної технології навчання становить акт технологічної творчості – діяльності, коли здійснюються пошук і створення нових педсистем, педпроцесів і навчальних педситуацій, що сприяють результативності суб'єктів освіти.

Для вирішення цієї проблеми ми пропонуємо розглянути дидактичну систему, засновану на інтеграції предметної, методико-педагогічної та проектувальної галузей підготовки майбутнього вчителя початкової школи. При цьому проектна діяльність студентів і методико-педагогічний компонент змісту включаються в структуру курсів дисциплін "Образотворче мистецтво" та "Методика викладання образотворчого мистецтва в початковій школі". Така інновація істотно змінює характер проведення лекцій та практичних занять – вони перетворюються на проблемно-проектну форму. Одна з головних дидактичних одиниць в такій системі навчання – самостійне виявлення студентами завдань та їх вирішення. Узагальнена структура моделі таких дидактичних конструкцій містить наступні основні компоненти та види діяльності:

- навчально-пізнавальна (дослідна), в процесі якої відбувається засвоєння предметних знань і умінь;

- перетворювальна (проектування), спрямована на самостійне визначення професійно значущих потреб і виявлення проблем, а також пошук їх рішень; види об'єктів пізнавально-перетворювальної діяльності:

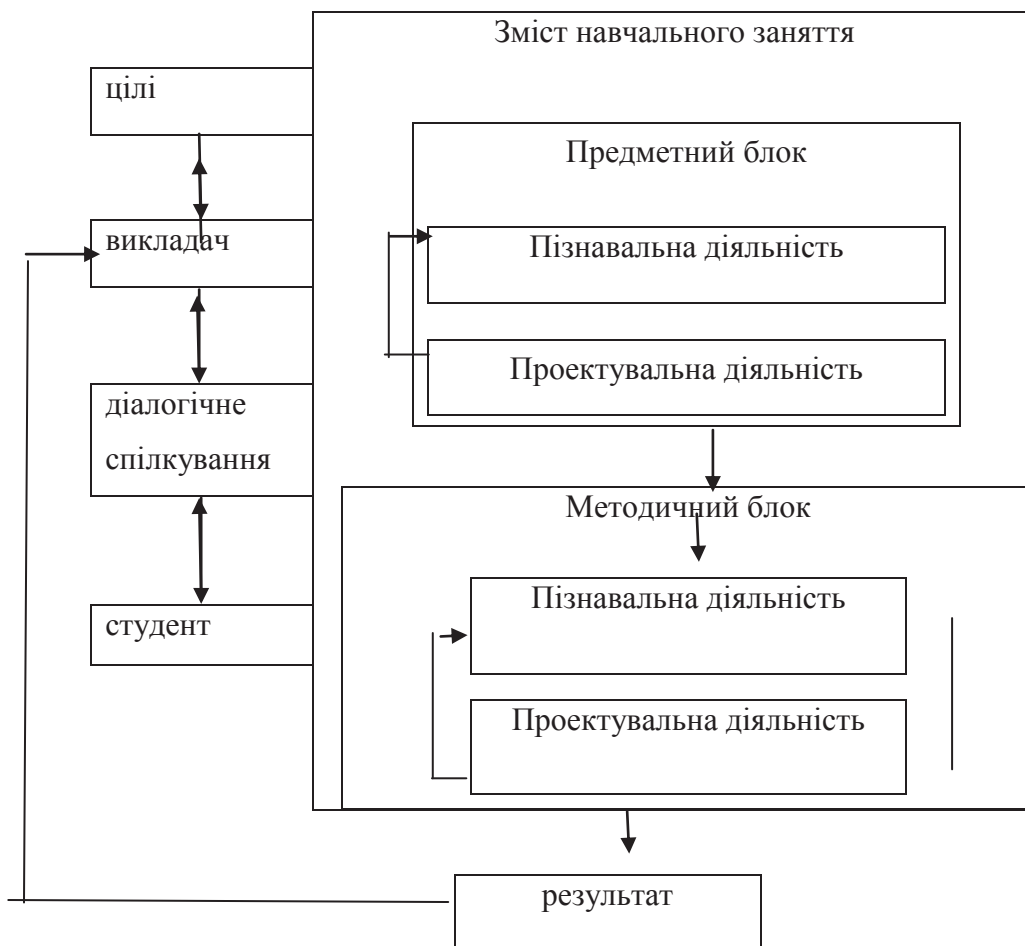
- зміст навчального предмета (предметний блок);

- методико-педагогічний зміст (методико-педагогічний блок).

Перший цикл пізнавально-перетворювальної діяльності спрямований на оволодіння предметними знаннями і вміннями (предметний блок, див. рис. 1). Потім викладач за допомогою діалогового спілкування створює умови для самостійного виявлення студентами професійно значущих потреб і завдань, які спеціально вводяться у зміст навчального матеріалу в прихованій формі. Діалог також спонукає їх до активного пошуку й знаходження вирішення означених завдань, формулюванню ідей у вигляді креслення, ескізу, формули, моделі. Фактично, це означає переключення виду діяльності – з пізнавальної на проектувальну (перетворювальну). Такими завданнями можуть бути недоліки різних технологій: художньо-педагогічні технології на заняттях мистецтва, інтегративні художньо-педагогічні технології, проблемно-евристичні художньо-педагогічні технології, інтерактивні художньо-педагогічні технології, ігрові художньо-педагогічні технології, технології оцінювання результатів мистецької освіти та ін. Ступінь новизни тут не має принципового значення – для розвитку проектувальних умінь, досить суб'єктивної новизни ідеї щодо уявлень студента. При виконанні проектно-практичної роботи здійснюється дослідження навчального об'єкта (наприклад, різні види фарб). Студенти самостійно визначають недоліки функціонального, кольоротворчого, технологічного, екологічного, характеру, формулюють завдання, проводять пошук необхідної інформації і знаходять вирішення виявлених проблем.

У наступному циклі пізнавально-перетворювальної діяльності об'єктами є методико-педагогічні аспекти вивчення конкретної теми поточного заняття в різних освітніх закладах (методичний блок, див. рис. 1), які також спеціально вносяться в зміст навчального матеріалу. При цьому студенти самостійно виявляють методико-педагогічні завдання (наприклад, використання різних технік на уроках малювання в початковій школі) і пропонують навчальні проекти освітніх технологій і технічних засобів навчання в галузі образотворчого

мистецтва. Такими рішеннями можуть бути моделі нової технології вивчення теми, нового засобу образотворчої діяльності й методики його застосування у навчальному процесі. Дидактичні можливості проектно-практичної роботи дозволяють переключатися з дослідження дієвих лабораторно-практичних методів вивчення теми і технічних засобів навчання на їх проектування і виготовлення у вигляді мистецьких об'єктів (картини, панно, предмети декору, одяг, іграшки та ін., а також аудіовізуальні та мультимедійні освітні продукти, методичні матеріали в друкованій та електронній формах тощо).

Рис. 1. Структура моделі проблемно-проектних занять

Переключення видів діяльності в кожному блоці відбувається багаторазово протягом навчального заняття. Сформульовані на заняттях навчальні проекти в подальшому можуть переростати в кваліфікаційні роботи. Цільовий компонент дидактичної системи доповнюється метою розвитку у студентів проектувальних умінь як основи підготовки до інноваційної діяльності майбутнього педагога.

Оскільки дана форма занять є новою для студентів, то необхідно поступово трансформувати традиційні та проблемні лекції у проблемно-проектну форму. Для цього на перших заняттях рекомендується шляхом діалогу (сократичним методом, тобто маєвтикою), навчання способом запитань, підвести студентів до розуміння і необхідності вивчення курсу у проблемно-проектній формі (з метою розвитку проектувальних умінь, інверсійного мислення, активізації пізнавальної діяльності, тобто становлення вчителя як суб'єкта професійної діяльності). Особливо варто підкреслити роль рефлексії та авторефлексії у самостійному визначенні потреб і виявленні проблеми, а також у самооцінці. Рекомендується ознайомити студентів зі структурою і програмою курсу, з графіком проведення і темами семінарських занять, питаннями для самостійної підготовки до лекцій, зі списком літератури, списком тем рефератів. Наприкінці лекції необхідно нагадати студентам про самостійну підготовку до наступної лекції. На наступних заняттях

рекомендується посилювати діалог, надавати студентам можливість висловлення своєї думки щодо запропонованих на лекції питань. Найважливішим моментом є розвиток уміння самостійно обґрунтовувати власну позицію на основі здорового глузду, логіки, несуперечності існуючим підходам, науковим роботам дослідників у даній галузі. При проведенні методико-педагогічної частини проблемно-проектної лекції рекомендується демонструвати навчальні посібники з вивчення питань образотворчого мистецтва та образотворчої діяльності в початковій школі та виші (як приклади наявних технологій і методів вивчення теми), безпосередньо посилатися на сторінки і теми у разі виявлення методико-педагогічних протиріч і проблем. Бажано також усно посилатися на основні роботи філософів, педагогів і психологів, що відповідають тематиці лекції, а також вільно цитувати їх найважливіші положення (витяги з першоджерел). Крім того, як приклад успішного вирішення проблем варто використовувати проекти технологій, виконані студентами старших груп. Наприкінці кожної лекції необхідно проводити оцінку й самооцінку роботи студентської групи, а також і діяльність викладача. Важливо навчити студентів не тільки оцінювати себе й аналізувати думку оточуючих (рефлексія, авторефлексія), але й оцінювати роботу викладача й своїх однокурсників. Це значно сприяє становленню студента як суб'єкта професійної діяльності, стимулює його професійний саморозвиток.

Інтеграція напрямів навчання майбутнього вчителя початкової школи реалізується за рахунок періодичного переключення на різні види діяльності та об'єкти пізнання-проектування у процесі вивчення кожної теми навчального курсу. При цьому здійснюється перехід із засвоєння змісту предметної галузі до вивчення і проектування методико-педагогічних об'єктів, тобто до предмета майбутньої професійної діяльності. На думку А.А. Вербицького, за таких переходів утворюються взаємозв'язок і запит дидактичних одиниць різних напрямів навчання (задається контекст) та розвивається інтерес до навчальної діяльності. У першому випадку студента цікавлять процес і зміст матеріалу, що пізнається, а в другому – той прагматичний результат, який може бути отриманий в результаті пізнавальних зусиль [1]. Крім того, в такій дидактичній системі ефективно розвивається вміння вчасно переключатися з одного виду діяльності на інший – це навичка, яку виробляє в собі кожен проектувальник [3]. З точки зору А.Ф. Єсаулова, основою цієї навички є інверсійне мислення, яке дозволяє осмислювати досліджуваний об'єкт не тільки з загальноновизнаних, але й з найбільш неординарних позицій, а також веде до різноманітних змінних конструктивно-технічних перетворень [8].

Проектування змісту підготовки майбутніх учителів складається з декількох рівнів:

- 1) розробка цілей і завдань підготовки студентів до формування в учнів як суб'єктів навчальної діяльності системи умінь і навичок;
- 2) проектування змісту підготовки відповідно до окреслених цілей;
- 3) розробка форм і методів, прийомів підготовки, що відповідають цілям і змісту;
- 4) розробка системи засобів, за допомогою яких забезпечується освоєння змісту, реалізація форм і методів підготовки.

Зміст, форми, методи і засоби підготовки майбутнього вчителя забезпечують:

- 1) усвідомлення значущості розвитку в молодших школярів умінь навчальної діяльності;
- 2) конструювання педагогічних ситуацій, що спрямовані на мотивацію навчально-пізнавальної діяльності молодших школярів під час вивчення різних предметів;
- 3) усвідомлення, постановку студентами навчально-педагогічних цілей власного учіння, завдань формування в молодших школярів умінь навчально-пізнавальної діяльності;
- 4) планування досягнення мети (визначення послідовності дій, використаних засобів і методів) і виявлення можливостей навчання дітей плануванню;
- 5) максимально самостійну реалізацію плану вирішення навчально-педагогічної задачі; побудову варіантів реалізації цього етапу в навчальній діяльності молодших школярів;

6) самоконтроль результату і процесу вирішення задачі, досягнення мети і конструювання прийомів організації контролю діяльності молодших школярів;

7) самооцінку і рефлексію власної навчальної діяльності і методів їх організації в навчальній діяльності дітей;

8) усвідомлення емоційно-ціннісних стосунків у навчальній діяльності [2, с. 114].

Аналіз даної педагогічної технології має на меті експериментально перевірити ефективність технології формування проєктувальних умінь майбутніх учителів початкової школи у системі фахової підготовки. Усю роботу за даною технологією було розподілено на три етапи: мотиваційно-пізнавальний, операційний та креативний.

Мета першого – ознайомлення із загальними принципами організації процесу викладання образотворчого мистецтва, формування мотивації до розвитку проєктувальних умінь.

Операційний етап мав на меті набуття знань у сфері педагогічного проєктування; практичне відпрацювання теорії викладання образотворчого мистецтва; інтенсифікацію процесу формування проєктувальних умінь.

Метою креативного етапу була самостійна організація процесу викладання образотворчого мистецтва студентами; закріплення рівня сформованості проєктувальних умінь.

Охарактеризуємо кожен із етапів.

Мотиваційно-пізнавальний етап. Головною педагогічною умовою сталої роботи на цьому етапі є забезпечення доступу до інформації та формування навичок роботи з нею; актуалізація мотивації професійної спрямованості на розвиток проєктувальних умінь. Щодо змісту та форм роботи, слід зазначити, що тут використовувалися тренінг, лекція, методичний семінар, бесіда, вивчення дисциплін психолого-педагогічного циклу. На даному етапі використано такі методи навчання: інтерактивні форми роботи, рольові ігри, лекції, семінари, дискусії, інтерв'ю, бесіди. Прогнозованим результатом цього етапу було те, що студенти чітко уявляють важливість формування проєктувальних умінь, розуміють необхідність розвитку власної професійної компетентності, прагнуть до професійного вдосконалення та росту, володіють загальнонавчальними вміннями.

Операційний етап. Педагогічною умовою впровадження технології на цьому етапі стало формування основ педагогічного проєктування; розвиток необхідних професійних якостей особистості педагога-проєктувальника.

На цьому етапі впроваджено спецкурс "Проєктування навчального процесу"; спецкурс "Інноваційні методи та прийоми викладання образотворчого мистецтва"; було проведено педагогічну практику в школі; різноманітні ділові ігри; тренінги; дискусії; спеціалізований круглий стіл "Проєктувальні вміння як актуальна проблема сучасної педагогіки".

Методами роботи на даному етапі педагогічної технології були: ділові ігри, круглий стіл, кейс-метод, метод ситуаційного моделювання, кооперативне навчання.

Прогнозованим результатом стало очікування того, що студенти будуть обізнаними з особливостями, умовами, фазами та етапами формування проєктувальних умінь, знатимуть методику викладання образотворчого мистецтва, вмітимуть ефективно проєктувати уроки малювання; знатимуть сучасні технології їх ефективного вивчення; самостійно розроблятимуть навчальні матеріали, готуватимуть наочність, вмітимуть раціонально дібрати необхідні методи та форми роботи на уроці та в позаурочній діяльності.

Креативний етап. Педагогічною умовою цього етапу була реалізація можливостей диференційованого навчання й використання активних методів управління навчально-пізнавальною діяльністю студентів.

Під час цієї фази активно використовувався кейс-метод, складання портфоліо власного педагогічного прогресу, педагогічна практика, проблемне навчання, ситуаційне моделювання, метод портфоліо.

Прогнозованим результатом було те, що студенти можуть самостійно спроектувати процес вивчення образотворчого мистецтва, уміло розробляють плани уроків, грамотно

презентують їх фрагменти, можуть проаналізувати власну педагогічну діяльність та внести необхідні корективи.

Отже, проблема формування проєктувальних умінь є дуже актуальною на сучасному етапі розвитку суспільства та педагогічної освіти. Саме тому було конче необхідно проаналізувати та удосконалити педагогічну технологію формування цього типу вмінь. Але, все ж таки, проблема формування проєктувальних умінь є не досить дослідженою, тому потребує надалі розробки педагогічної моделі формування проєктувальних умінь у майбутніх учителів початкових класів у процесі навчання образотворчих дисциплін.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Вербицкий А.А. Активное обучение в высшей школе: контекстный подход : [метод. пособ.] / А.А. Вербицкий. – М. : Высшая школа, 1991. – 207 с. (С. 14, 15, 46, 57, 135).
2. Гайдур М.І. Підготовка майбутніх вчителів до організації навчально-пізнавальної діяльності молодших школярів в умовах інформаційного середовища: дис. канд. пед. наук: 13.00.04. – Я., 2010. – 278с.
3. Джонс Д.К. Методы проектирования: пер. с англ. – 2-е изд., доп. / Д.К. Джонс – М. : Мир, 1986. – 326 с. (С. 7-8, 26, 30, 45, 171-174).
4. Педагогічні технології. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://ru.wikipedia.org/wiki/Педагогические_технологии
5. Подымова Л.С. Педагогика: инновационная деятельность / Л.С. Подымова, В.А. Сластенин. – М. : ИЧП "Издательство Магистр", 1997. – 224 с. (С. 3, 6, 7, 24, 84, 85, 87).
6. Шамаева О.Ю. Освітні технології в основних освітніх програмах рівневої системи підготовки. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.gumchtnia.rggu.ru/article.html?id=66212>
7. Шарафутдинов Р.Н. Проблемно-проектное обучение в подготовке педагогов : [уч.-метод. пособ.] – Ижевск : Изд-во "Удмуртский государственный университет", 2012. – 56с.
8. Эсаулов А.Ф. Активизация учебно-познавательной деятельности студентов : [науч.-метод. пособ.] / А.Ф. Эсаулов. – М. : Высшая школа, 1982. – 223 с.

Молчанова В.В.

ПРАКТИКА ПРИМИНЕНИЯ ТЕХНОЛОГИИ ФОРМИРОВАНИЯ ПРОЕКТИРОВОЧНЫХ УМЕНИЙ У БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ НАЧАЛЬНОЙ ШКОЛЫ

Статья посвящена анализу технологии формирования проектировочных умений будущих учителей, дано характеристику мотивационно-познавательному этапу избранной технологии, представлены рекомендации относительно использования данной технологии при изучении курсов "Изобразительное искусство" и "Методика преподавания изобразительного искусства в начальной школе".

Ключевые слова: технология, образовательная технология, педагогическая технология, педагогическое проектирование, проектировочные умения, проектировочная деятельность студентов, будущие учителя начальной школы.

Molchanova V.V.

FUTURE TEACHERS OF INITIAL SCHOOL HAVE PRACTICE OF APPLICATION OF TECHNOLOGY OF FORMING OF DESIGN ABILITIES

The article analyzes the technology of forming the design skills of future teachers described motivational and cognitive stage of the chosen technology, provides guidance on the application of this technology in the study course "Visual Arts" and "Teaching art in elementary school."

Key words: technology, educational technology, educational technology, pedagogical design, design skills, design work students, future teachers of elementary school.